

II MAJANDUSE ARENG

VÄLISKESKKOND

Globaalne taust

2003. a alguses olid väliskeskkonna kõige olulisemad sündmused seotud geopoliitiliste pingete tõusuga, mis kulmineerusid märtsi keskpaigas sõjalise konflikti algusega Lähis-Idas, Iraagis. Poliitiliste riskide tõusu taustal viitavad majandusandmed nii Ameerika Ühendriikides kui euroalal aktiivsuse madalseisule. USAs langes tarbijate kindlustunde indeks veebruaris viimase 10 aasta madalaimale tasemele. Euroalal on mahajääjaks endiselt Saksamaa, kus SKP 2002. aasta IV kvartalis ei kasvanud.

Hoolimata majandusprotsesside praegusest kulgemisest, sõltub globaalse elavnemise lähitulevik suuresti Iraagi konflikti lahendusest ning sõja kestusest. Nii USA kui Euroopa keskpangade juhid on rõhutanud oma esinemistes geopoliitiliste riskide tõusu, mis on suurendanud ebaselgust tuleviku suhtes ja kujunenud oluliseks tootmise arengut pidurdavaks teguriks. Kuigi mõlemad keskpangad on sellises olukorras äraootaval seisukohal, on euroalal nõrkade majandustulemuste tõttu tõenäoline baasintressi edasine alandamine.

Negatiivse poliitilise kliima tõttu on surve aktsiaturgudele valdavalt püsinud, kuigi sõja algus Iraagis tõi kaasa hindade tõusu. WTI toornafta hind tõusis sõja eel ligi 40 dollarini barrelist, ent langes seejärel allapoole 30 dollari taset. Kulla hind saavutas kõrgtaseme veebruari alguses, ent on hiljem langenud. Finantsturgude edasine dünaamika sõltub tugevasti sõjalise konflikti kestusest ja tulemusest, mida on esialgu raske ennustada.

Ameerika Ühendriigid

Ameerika Ühendriikide majanduskasv aeglustus 2002. a IV kvartalis taas (1,4%ni aasta arvestuses), kuid osutus siiski 0,7 protsendipunkti kiiremaks kui esialgsed andmed näitasid. Aastaseks majanduskasvuks kujunes täpsustatud andmetel 2,4%.

2003. aasta alguse majandusandmed peegeldavad nõrga kasvu jätkumist I kvartalis. Samas on neid majandusandmeid iseloomustanud kõikuvus ja erinevused majanduse eri segmentide osas. Tööstuse aktiivsust väljendav ISM indeks langes jaanuaris 55,2lt punktilt 53,9le ning veebruaris juba seisakule viitava 50 punkti lähedale.

Jaemüük vähenes 2003. aasta jaanuaris 0,9% ja veebruaris täiendavalt 1,6%. Ilma autode ja bensiini müügita tegi jaemüük seejuures läbi suurima languse pärast 2001. a terrorirünnakuid. Lisades sellele tööpuuduse taseme püsimise 6% lähedal ning veebruaris aset leidnud töötajate arvu suurima languse viimase 15 kuu jooksul, võib väita, et majanduskasv on suhteliselt nõrgal alusel.

Inflatsioonitempo on viimastel kuudel energia hinna tõusu tõttu kiirenud (septembri 1,5%lt aasta arvestuses 3%ni veebruaris), kuid alusinflatsiooni tase on samas alanenud. Keskpanga juht A. Greenspan ütles oma veebruarikuisest sõnavõtus, et geopoliitiliste riskide suurenemine pidurdab majandusaktiivsuse kasvu ja muudab majandusarengu prognoosimise raskeks. Ta märkis, et Iraagi küsimuse lahendamine peaks avaldama positiivset mõju majandusele ning

nentis, et eratarbijate võlakoorem pole ülemäära suur, samas kui laovarude seis on madal. Greenspan oli samas seisukohal, et valitsuse jaanuaris avaldatud fiskaalstiimulite programm on "enneaegne", senikaua kui võimaliku sõjalise konflikti tulemus pole selge. Ta rõhutas fiskaal-distsipliini tähtsust ja hoiatas, et eelarve puudujäägi suurenemine mõjutab negatiivselt pikaajalisi intresse ning majanduse arengut pikemas perspektiivis.

Jaapan

Jaapanis avaldatud SKP andmed näitasid, et kardetud majanduslangust 2002. a IV kvartalis ei toimunud – SKP kasvuks kujunes aasta arvestuses 2,2%. 2002. aastal tervikuna moodustas majanduskasv 0,3%, kusjuures kasv toimus välisnõudluse arvel: eksport kasvas 8,3%, samas kui sisenõudlus vähenes 0,4%.

Jaanuarikuised andmed osutavad sellele, et aktiivsusanäitajad on stabiliseerumas – eksport ja eratarbimine ilmutavad taas kasvumärke ning palkade aastakasv oli jaanuaris esmakordselt pärast 2000. a positiivne. Arvestades püsivat deflatsiooni ja globaalset olukorda, on lähikvartaliteks stabiilset majanduskasvu siiski raske prognoosida.

Euroala

Euroala andmed peegeldavad endiselt regiooni majanduskasvu nõrkust. 2002. a IV kvartalis langes regiooni suurim majandus Saksamaa taas seisakusse ning detsembris langes tööstustoodang järsult kõikides euroala suuremates riikides. Tööstuse ostujuhtide indeks (PMI) püsis ka jaanuaris allpool kasvule osutavat 50 punkti taset (viiendat kuud järjest). PMI teenuste sektori indeks langes jaanuaris 50,2le, jäädes vaid veidi kõrgemaks kasvu piiriks loetavast tasemest.

Nõrkade majandusanäitajate tõttu tunduvad euroala kasvuperspektiivid endiselt halvad. Enamiku suurriikide majanduskasvu prognoose on viimasel ajal revideeritud allapoole. Avatumatele riikidele on täiendavaks riskiteguriks saamas hoogsalt tugevnenud euro kurss. Nii ei ole välistatud, et 2003. a I kvartalis võib mõne liikmesriigi (eelkõige Saksamaa) SKP väheneda.

Euroala tööpuuduse tase tõusis jaanuaris 8,6%le ja pole märke, et tööturg võiks lähikuudel stabiliseeruda. Inflatsioon tõusis veebruaris energia hinna tõusu mõjul 2,4%ni, kuid alusinflatsioon püsib langustrendil.

Euroala majanduse edasine areng sõltub mitmetest teguritest, mille hulgas võiks peamistena loetleda Iraagi konflikti lahenemist, USA ja globaalse majanduskasvu dünaamikat, Euroopa Keskpanga rahapoliitikat, valuutakurssi ning aktsiaturge. Nii mõnedki neist on omavahel tugevasti seotud, kuid keskpanga hinnangul tuleneb tulevikuväljavaadete ebamäärasus praegu kõige rohkem geopoliitilistest teguritest.

Euroala majanduskasvu pikema perioodi väljavaateid nõrgestab struktuursete reformide seiskumine. Juba on kõlanud arvamus, et Euroopa Ülemkogu kohtumisel Lissabonis seatud eesmärkidest (saada aastaks 2010 kõige dünaamilisemaks majandusregiooniks) on sisuliselt loobutud. Majanduse pakkumispoolse tugevdamise asemel on peamine tähelepanu suunatud stabiilsuse ja kasvu pakti tõlgendamisele ning suurriikide soovile selle tingimusi lõdvendada.

Põhjamaad

Rootsi majandus arenes kogu 2002. a jooksul stabiilsemalt kui euroala riikide majandus keskmiselt. Pärast kasvu järkjärgulist taastumist 2001. a lõpus ja 2002. a algul kiirenes SKP

kasv eelmise aasta keskel (osalt baasiefektide tulemusena) potentsiaalse taseme lähedale. Selgemini avaldusid sisenõudluse ja valitsuse tegevuse stimuleeriv mõju. Seetõttu vastas majanduskasv aasta kokkuvõttes varasematele ootustele (1,9%).

2003. a prognooside (1,9%¹) täitumise riskiteguriks on asjaolu, et elavnemine leidis möödunud aastal tuge peamiselt valitsuse kulutuste ja eratarbimise suurenemisest. Samal ajal on ekspordinõudluse tugevnemise väljavaated neljanda kvartali andmetel ebaselged ja ettevõtete investeeringud 2002. aastal vähenesid. Välisele konkurentsivõimele on negatiivset mõju avaldamas ka krooni nominaalkursi tõus.

2002. a esimesel poolel tõstis Rootsi keskpank kahel korral repomäärasid (4,25%ni). Hiljem oli keskpank sunnitud tunnistama, et maailmamajanduse elavnemine lükkub ajas edasi. Seetõttu lõdvendati novembris ja detsembris Euroopa Keskpanga eeskujul rahapoliitikat kokku 0,5 protsendipunkti võrra ning märtsis veel 0,25 pp. Inflatsioonitempo püsis samal ajal 2% piires. Valitsus omalt poolt alandas makse ja suurendas kulutusi, mistõttu riigieelarve ülejääk vähenes 2002. a 4,7%lt 1,6%ni SKP suhtes. Kuna tulubaasi edasine kahanemine viiks eelarve tasakaalust välja, soostus valitsus 2003. a eelarvepoliitikat kitsendama.

Kui veel 2002. a kolmandas kvartalis tuli **Soomes** tõdeda tööstustootmise pidurdumist, siis hiljem väljavaated paranesid ja aasta lõpukuudel SKP kasvutempo kiirenes (osalt võrdlubaasi efekti tõttu). 2002. a kokkuvõttes kasvas Soome majandus 1,6%. Seda toetasid reaalpalkade kasv, eratarbimise 2,3%line suurenemine ning eelarve ülejäägi vähenemine. Aasta lõpus suurenes ka tööstuse tootmiskaht, kasvades detsembris aasta arvestuses 8,1%, sh elektroonikatööstuses 20,5%. Jätkuvalt nõrga välisnõudluse tõttu peatus kasv jaanuaris-veebruaris.

Lähtudes ebakindlusest euroala impordinõudluse tugevnemise ajalise horisondi osas, prognoositakse Soome 2003. a majanduskasvuks keskmiselt 2%. Ettevaateid ekspordil põhinevast elavnemisest põhjendatakse aasta-aastalt tugevnevate kaubandussidemetega Aasia regiooniga, Venemaaga ja Balti riikidega.

Balti riigid

2002. aastal oli Lätis ja Leedus oluliseks majanduse kasvumootoriks sisenõudlus, mida toetas erasektori krediitkasv. Aasta teisel poolel suurenes ekspordi elavnemise tõttu väliskaubanduse roll, aidates kaasa majanduskeskkonna edasisele aktiveerumisele. Suhteliselt sarnane majanduskeskkond püsis ka 2003. aasta esimeses kvartalis. Jätkuvalt nõrk väliseskkond tähendab varasemast ettevaatlikumaid majanduskasvu ootusi.

Läti majandus hoogustus 2002. aasta teisel poolel, aastaseks SKP kasvuks oli 6,1%. Määravaks osutus eratarbimise tugev kasv. Jaemüügikäive oli mullu tervelt 20% suurem kui 2001. aastal. Sisenõudlus ja aasta teisel poolel suurenenud müük välisturgudel toetasid tootmissektorit ning tööstustoodangu kasvutempo kiirenes selle tulemusel I kvartali 0,1%lt aasta arvestuses enam kui 10%ni IV kvartalis. Aasta alguse halvema konjunktuuri tõttu ei ületanud 2002. a tööstuskasv siiski 2001. aasta vastavat näitajat. 2003. aasta alguses säilis majanduse positiivne areng.

Konkurentsivõimet Euroopa turgudel on aidanud parandada lati kursi nõrgenemine euro suhtes. 2002. a kokkuvõttes moodustas ekspordi kasv 12,1%, impordi kasv oli tänu sisenõudlusele veelgi kiirem (13,4%). Jooksevkonto defitsiit oli suhteliselt suur (ligikaudu 8% SKP suhtes), lisaks kaubanduspuudujäägile avaldas mõju Läti sadamaid läbiva naftatransiidi pidurdumine.

¹ Consensus Forecasts, märts 2003.

2003. a jaanuaris suurenes eksport 12,4% aasta arvestuses ja tänu endiselt tugevale sisenõudlusele oli impordi kasvutempo taas kõrgem (15,1% aasta arvestuses).

2002. aastal hinnakasv aeglustus, kuid tänavu oodatakse inflatsiooni mõningast kiirenemist. Kõrgemate kütusehindade mõjul oli seda märgata juba esimeses kvartalis.

Leedu majanduskasv oli 2002. aasta kokkuvõttes esialgse hinnangu kohaselt sama kiire kui 2001. aastal – 5,9%. Eratarbimine püsis aasta vältel stabiilselt tugevana, kuid ka investeeringud paranesid. Lisaks tarbimisele toetas majandusaktiivsuse suurenemist järjest enam ka ekspordisektori kasv. Tööstustoodangu maht kasvas 2002. aastal 7,5%. 2003. aasta alguskuudel tegi majandusaktiivsus hüppe ülespoole. Tööstustoodang suurenes aastataguse madalseisuga võrreldes 20,7%, peamiselt tänu naftatööstuse parematele tulemustele.

Eksport hakkas alates 2002. aasta keskepaigast kosuma, aasta kokkuvõttes oli ekspordi kasvutempoks 10,6% ja impordil 11%. Kuigi peamise eksportkauba, mineraalsete (e nafta-) toodete väljavedu jäi 2001. aasta omale kümnendiku võrra alla, kompenseeris seda tõus ülejäänud olulistest kaubagruppides. Ekspordi struktuuris oli eelmise aasta läbilõikes märgata Euroopa Liidu ja ka SRÜ osakaalu vähenemist, mis viitab uute turgude hõivamisele. Lisaks kaupade ekspordile edenes ka teenuste müük ning Leedu jooksevkonto puudujääk on seetõttu Balti riikide seas selgelt madalaim (2002. a kokku 4,4% SKP suhtes). Naftatööstuses toimunud pööre paremuse poole võrreldes möödunud aasta sama ajaga suurendas tänavu jaanuaris ekspordi 36,8%, lisaks mängisid rolli ka mõned ühekordsed tegurid.

Leedu hinnatase langes eelmisel aastal 1%. Suurim mõju tarbijahindade langusele oli toiduainete odavnemisel, mis ulatus 2001. aasta lõpuga võrreldes 5,3%ni. Lisaks välismõjudele oli üheks oluliseks inflatsiooni pidurdavaks teguriks liiti ümbersidumine euroga 2002. aasta alguses ja sellele järgnenud euro kiire tugevnemine. Kuna liit on olnud viimastel aastatel pidevalt seotud tugev(nev)ja ankurvaluutaga, on ka hinnatõus jäänud piiratuks. Hinnatase püsis ka 2003. a alguskuudel madalam kui aasta tagasi.

Kesk-Euroopa

Kesk-Euroopa suuremate riikide majandusolukord jäi 2003. a I kvartalis suhteliselt sarnaseks möödunud aasta lõpuga. Tööstuse ja ekspordi areng oli küll enamasti mõõdukalt positiivne, kuid inflatsioonitase püsis madal. Maailmamajanduse nõrkust arvestades ei ole 2003. aastal oodata kasvu olulist kiirenemist, seda võib pärssida ka vajadus lahendada eelarveprobleemid ja piirata kulutusi.

Poola majanduskasv oli mullu napilt kiirem kui 2001. aastal (1,3% vs 1%). Tarbimine paranes mõnevõrra, ka investeeringud näitasid taastumise märke, toetatuna ulatuslikust rahapoliitika nõrgenemisest. Zloti kursidünaamika pöördumine leevendas aasta teisel poolel mõnevõrra ekspordisektori olukorda. Siiski on Poola majandus Kesk-Euroopa riikidest tsükliliselt nõrgimas positsioonis, sellest väljatulemiseks jätkas keskpank intresside järkjärgulist langetamist.

Tšehhimaa 2002. aasta SKP kasv oli 2%, jäädes 2001. aasta omale isegi oodatust rohkem alla. Lääne-Euroopa, eelkõige Saksamaa surutise mõju on tuntav, mõjutades ekspordisektorit. Möödunud aasta teise pooleni kestnud krooni kallinemise ja välisnõudluse mõju avaldab Tšehhi ettevõtetele jätkuvat survet kulude kahandamiseks, see kajastub muuhulgas tööpuuduse tõusust üle 10% piiri. Sisenõudlus on siiski püsinud suhteliselt tugevana. Tootja- ja tarbijahinnad langesid aasta esimestel kuudel.

Ungari majanduskasv oli 2002. aastal tänu tarbimisele suhteliselt hea, kuid majanduse tasakaal halvenes tunduvalt. Tööstuse kasv oli möödunud aastal väliskeskkonna nõrkuse tõttu kõigest

2,6%, olles madalaim alates 1993. aastast. Teisalt suurendasid 9,6%ni paisunud eelarve puudujääk, jõuline palgakasv ja tarbimine jooksevkonto defitsiiti ja inflatsioonilisi surveid. 2003. a alguses jäid ekspordi tulemused suhteliselt nõrgaks, viidates väliskeskonna jätkuvalt tagasihoidlikule panusele majanduskasvu.

Venemaa

Venemaa 2002. a majanduskasvuks hinnatakse keskpanga poolt 4,3%, mis on viimase kolme aasta madalaim. See kasvuprognos viitab siiski sellele, et IV kvartalis kiirenes SKP kasv aasta kõrgeimaks. Nagu ka kahel eelneval aastal, on kasvu vedajana määrav eratarbimise kiire kasvutempo, samas kui reaalkursi kallinemine pärssis traditsiooniliste tööstusharude kasvu.

Tootmispoolelt ergutasid kasvu kütuse- ja metallurgiatööstus. Kõrge sisenõudluse toel kiirenes pidevalt ka impordi kasv, kus domineerivad masinaehituse ja toiduainete kaubagrupid. Hoolimata impordinõudluse kiirest suurenemisest, on Venemaa välistasakaal tugev. Soodus konjunktuur kütuseturul ning sellest saadav eksporditulem (lisaks ka elavnemine metalliturgudel) aitasid kaubabilanssi ülejäägis hoida.

Venemaa majanduse edasist arengut võib ohustada struktuurireformide seiskumine. Kolmandat aastat vaieldakse raudtee-, energeetika-, elamu-kommunaalmajanduse, pangandus-, kohtu- ja haldusreformi üle. Senini on ainuke õnnestunud reform fiskaalsektori reform, mis on kahe aastaga andnud häid tulemusi ja millele kavandatakse juba jätku. Rahandusministeeriumi andmetel jäi föderaalelarve 2002. aasta eelhinnangus 1,4%ga ülejääki. Maksulaekumised suurenesid aastaga 1,4 korda.

Rahvusvahelised finants- ja toormeturud

2002. aasta IV kvartalis ja 2003. aasta esimestel kuudel mõjutas rahvusvahelisi finantsturge oluliselt geopoliitilise pinge tõus, mis oli seotud Iraagiga. See tingis ebastabiilsuse kasvu finants- ja toormeturgudel ning takistas majanduslikku elavnemisprotsessi, mis kulges peamistes majanduspiirkondades loiult ja vastuoluliselt. Geopoliitilise pinge tõus mõjutas ka majanduskasvu perspektiive nõrgenemise suunas.

Peamistel **aktsiaturgudel** jätkus alates 2002. a IV kvartali algusest langustrend, kuigi sõja algus tõi kaasa aktsiaturgude tõusulaine. Summaarne tulemus oli parim USAs, kus SP 500 indeks tõusis 6,7% ja Nasdaq'i koonindeks 18,4% (vt tabel 2.1). Kõige enam langes aktsiaindeks vaadeldud perioodil Jaapanis, kus kardetakse majanduslanguse kordumist. Euroala aktsiaindeksi (Eurobloc 300) 1%line langus toimus oodatust nõrgemate majandusnäitajate taustal, mis peegeldasid majanduses valitsevat stagnatsiooni.

Tabel 2.1. Suuremate aktsiaturgude indeksid

	30.09.02	26.03.03	Muut (%)
Ameerika Ühendriigid (SP 500)	815,28	869,95	6,7
Ameerika Ühendriigid (Nasdaq'i koondindeks)	1 172,06	1 387,45	18,4
Jaapan (Nikkei 225)	9 383,29	8 351,92	-11,0
Euroala (Eurobloc 300)	809,20	801,21	-1,0

Võlakirjaturgudel põhjustasid majandusnäitajate nõrkus, aktsiaturgude langus ja süvenev sõjaohut üldiselt intresside languse. Lühiajaliste intresside dünaamika suhtes olid kõige olulise-

mateks sündmusteks baasintressi alandamised USAs 50 baaspunkti võrra ja euroalal 75 baaspunkti võrra, vastavalt tasemeteni 1,25 ja 2,5%. Sellega jätkati baasintressi langetamist pärast ligemale aasta kestnud vaheaega. Pikaajalised intressid langesid euroalal ja Jaapanis. USA 10aastaste võlakirjade intress tõusis, kuna intresside langust takistasid aktsiaturu tõus ja valitsuse uus fiskaalprogramm, mis nägi ette eelarve defitsiidi (riiklike võlakirjade pakkumise) kasvu (vt tabel 2.2).

Tabel 2.2. Suuremate võlakirjaturgude indeksid

	3 kuu intress			10 aasta intress		
	30.09.02	26.03.03	Muut (baaspunktides)	30.09.02	26.03.03	Muut (baaspunktides)
Ameerika Ühendriigid	1,56	1,17	-39	3,60	3,93	33
Jaapan	0,01	0,02	1	1,19	0,72	-47
Euroala	3,20	2,69	-51	4,27	4,20	-7

Valuutaturgudel jätkus dollari nõrgenemise trend, mille pikemaajaliste tegurite seas on oluline USA majanduskasvu ebakindlus ja jooksevkonto puudujäägi kasv. Dollarit nõrgendas vaadeldud perioodil ka sõjaohu suurenemine, sest sõda võib mõjutada negatiivselt USA majandust ning tingida suuri lisakulutusi. Kõige enam avaldus dollari nõrgenemine euro suhtes, mis tugevnes 8,4% (vt tabel 2.3), ületades pariteeditaseme püsivamalt detsembris. Jeeni suhtes nõrgenes dollar vähem (1,5%), kuna jaanuaris ja veebruaris toetas Jaapani keskpank dollarit valuuta-interventsioonide abil. Suurbritannia naela kurss muutus dollari suhtes vähe.

Tabel 2.3. Põhivaluutade kursimuutused

	30.09.02	26.03.03	Muut (%)
JPY / USD	121,81	119,94	-1,5
USD / EUR	0,9866	1,0695	8,4
USD / GBP	1,5684	1,5742	0,4

Tooraineturge ilmestas vaadeldud perioodil hindade tugev kõikumine. Sõjaohu kasv Lähis-Idas tingis esialgu toornafta hinna tõusu ligi 40 dollarini barrelist, kuid pärast sõja algust langes barreli hind allapoole 30 dollari taset. Sõja kulg mõjutab nafta hinna edasist dünaamikat, mis omakorda avaldab mõju majanduskasvule. Geopoliitilise ebastabiilsuse kasvades suurenes nõudlus ka kulla järele, kuid hiljem selle hind langes ning summaarne muutus oli väike (vt tabel 2.4).

Tabel 2.4. Peamised muutused tooraineturgudel

	30.09.02	26.03.03	Muut (%)
CRB indeks	226,53	228,42	0,8
Toornafta (WTI)	30,45	28,63	-6,0
Kuld	323,55	330,25	2,1

EESTI MAJANDUS

Sisemaine nõudlus

Eratarbimine ja investeringud

Eesti sisemaise nõudluse kasvu kõrgpunkt jäi 2002. aastal kolmandasse kvartalis, kui aasta arvestuses kasvas sisemaine nõudlus püsihindades 13,5%. Peamiseks kasvuallikaks olid investeringud (kapitali kogumaht koos laovarudega), mis soodsate intressimäärade ja ühekordsete projektide toel kasvasid enam kui viiendiku võrra. Ka eratarbimise aastakasv ületas püsihindades 10% piiri.

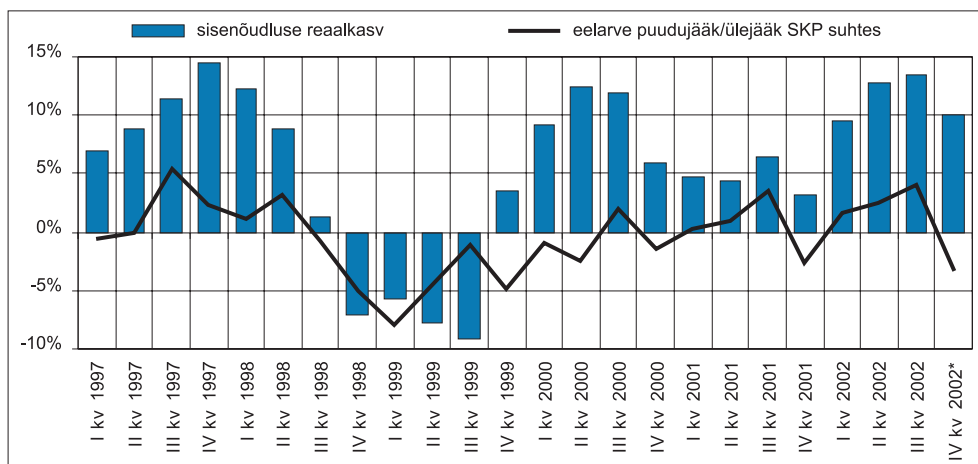
Aasta lõpukuudel jäi sisenõudluse kogumaht endiselt kõrgeks, kuid selle kasv oli juba aeglasem kui II ja III kvartalis. Kasvu pidurdumine leidis aset eratarbimise osas. Investeerimisaktiivsuse suurenemise jätkumisele viitab sisseostetavate teenuste, sh ehitusteenuste endiselt suur maht. Samal ajal pidurdus aasta lõpukuudel ettevõtete laenu nõudluse kasv – detsembris oli ettevõtete laenujäägi aastakasv ca 4 protsendipunkti madalam kui suvekuudel (19,3%).

Erinevalt ettevõtetest jätkasid kodumajapidamised aktiivset laenamist kogu 2002. a jooksul, mis oli eelkõige suunatud kinnisvara soetamisele, ehkki Emori poolt 2003. a alguses avaldatud uuring näitas, et see toetas ka püsikaupadele (mööbel, kodusisustus) suunatud tarbimiskulutuste suurenemist. Eratarbimise kasvu soodustas eelmisel aastal samuti kiire palgakasv. Statistikaameti andmetel suurenesid palgad aasta arvestuses III kvartalis 10,4% ja IV kvartalis 10,8%.

Avalik sektor

Erinevalt eratarbimisest suurenesid valitsussektori lõpptarbimiskulutused 2002. a lõpus kiiremini kui kahes eelnevas kvartalis. Koos septembris vastu võetud teise lisaelarvega suurenesid valitsussektori nominaalsed jooksevkulutused kogu 2002. a jooksul 13% ning IV kvartalis 24%. Kulutuste kiire kasvu tõttu aasta lõpus oli ka üldvalitsuse eelarve IV kvartalis ligi 900 mln krooni ulatuses puudujäägis (vt joonis 2.1).

Kuigi 2002. a kokkuvõttes saavutas valitsussektor eelarve ülejäägi (1,2% SKP suhtes), tähendas jooksevkulutuste kiire kasv seda, et majanduse tasakaalu seisukohalt oli eelarvepoliitika



Joonis 2.1. Sisenõudluse reaalkasv ja valitsussektori eelarve tasakaal

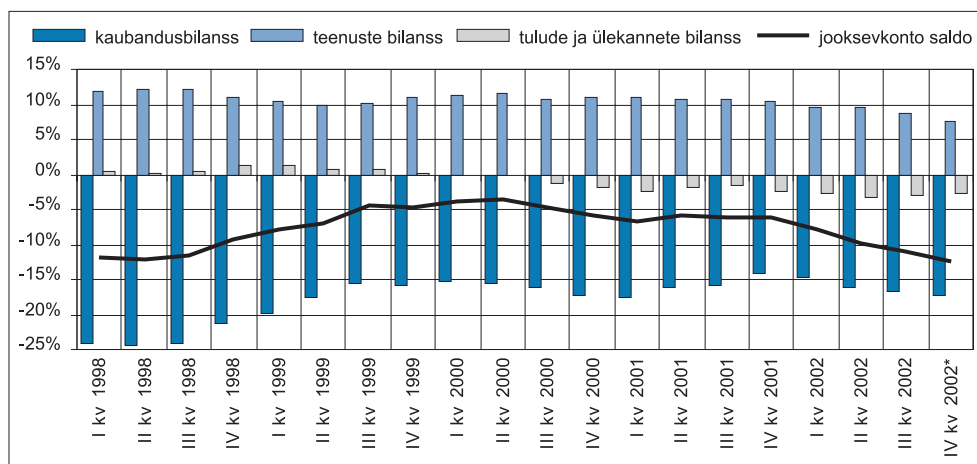
* esialgne hinnang

neutraalne. Maksutulude plaanitud suurem laekumine oli tingitud nii paremast administree-
rimisest kui ka ühekordsetest (töötukassa käivitumine) ja tsüklilistest teguritest. Seetõttu jäi ka
valitsussektori struktuurne eelarve tasakaal 2002. a ligikaudu samale tasemele kui 2001. a.

**Sarnaselt 2002. aastale, võib ka 2003. aasta riigieelarve kulutuste kasvu (ca 6%) pidada
majanduse tasakaalu seisukohalt neutraalseks.** Majanduse prognoositavat nominaalkasvu
aeglustumist ja pensionireformi rakendamisega kaasnevat maksubaasi kitsenemist arvestades
jääb keskvalitsuse eelarve struktuurne tasakaal eelneva kahe aastaga ligilähedaselt samale
tasemele. Kogu valitsussektori eelarve tasakaal sõltub suuresti ka kohalike omavalitsuste
tasandil tehtavatest otsustest.

Sisemine sääst

**Majanduskasvu säilimine ülalpool 5% saavutati 2002. a märgatavalt suurema ressursi-
kuluga kui eelnevatel aastatel.** Välismaise finantsressursi kaasamise vajadus oli suurim alates
1997. aastast, mis arvuliselt väljendus jooksevkonto puudujäägi suurenemises 12,5%ni SKP
suhtes (vt joonis 2.2).



Joonis 2.2. Jooksevkonto ja selle osabilansid (% SKP suhtes)

* esialgne hinnang

Lisaks investeerimisaktiivsuse kasvule tingis täiendavate välisressursside kaasamist ka Eesti
majanduse säästutaseme langus. **Säästmise vähenes erasektoris ja avaliku sektori sääst-
mise suurenemine ei suutnud seda kompenseerida.** Seejuures oli erasektori säästmise
aasta varasema perioodi suhtes väiksem just 2002. a kahes viimases kvartalis.

Kui varasematel aastatel olid kodumaise rahastamisvajaku peamised katteallikad välismaised
otseinvesteeringud, siis 2002. a rahastati jooksevkonto suurenenud puudujääki peamiselt varem
akumuleeritud reservidest ning välismaalt täiendavalt kaasatud laenurahast. Selles suhtes ei
olnud erandiks ka IV kvartal, kus uusi välismaiseid võlavahendeid kaasas kõige enam kodumaine
finantssektor. Pankade väliskohustused kasvasid kvartali jooksul 3,9 mld krooni ning raha
netosissevool läbi finantssektori ulatus ligikaudu 1,8 mld kroonini.

Lähitulevikus sõltub säästmise kasv majapidamiste käitumisest. Säästmise suurenemiseta pole
alust loota ka välistasakaalu paranemisele.

Majanduskasv

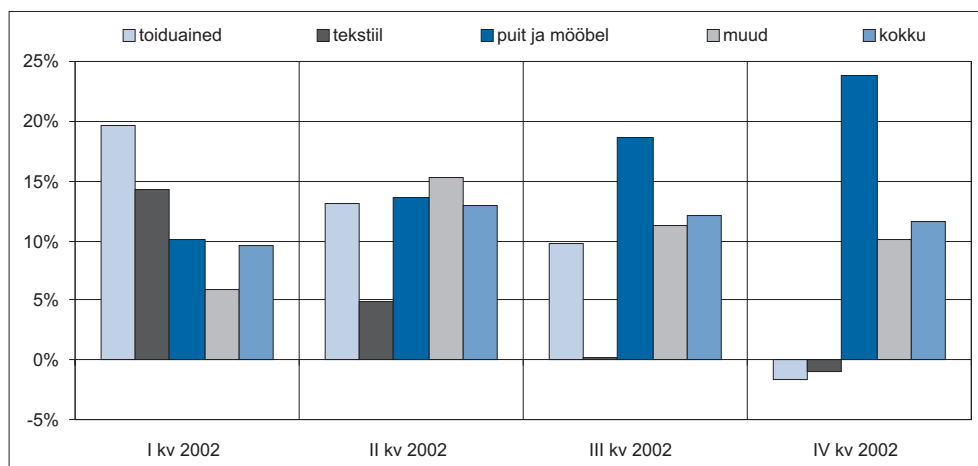
Sarnaselt kolmele esimesele kvartalile tugines ka 2002. aasta IV kvartali majanduskasv sisenõudlusele. **Neljandas kvartalis oli SKP aastakasv 5,9%**. See tähendab, et aasta kokkuvõttes kujunes kasvutempo aasta algul Eesti Panga poolt prognoositud 4,2%st enam kui ühe protsendipunkti võrra kiiremaks ning küündis 5,8%ni.

Vaatamata sisenõudluse eeliskasvule, püsis ka kaupade ja teenuste väljaveo kasvutempo suhteliselt kõrge ning euroala riikide äriotsused mõjutas seda oodatust vähem. Seejuures säilitas Eesti majanduse kasvutempo aasta jooksul ligi 5 protsendipunktilise erinevuse euroala omast, kuigi väga suure ressursikulu hinnaga. Pikemas perspektiivis ei ole selline kasvuerinevus ja välissäästu kasutamise ulatus reaalne ning ka lühiajaliselt on see õigustatud vaid niivõrd, kui võrd see aitab suurendada majanduse edasist kasvupotentsiaali.

Sisemaine pakkumine

Eesti peamiste kaubanduspartnerite majanduskasv jäi aeglaseks 2002. a lõpuni. Võrreldes Euroopa Liidu keskmisega, oli see siiski natuke kiirem ja ületas aasta kokkuvõttes 2% taseme. Välisnõudluse nõrkus ei võimaldanud ka Eesti ettevõtetel oma väljaveo mahtu oluliselt suurendada ning IV kvartalis oli nii normaalekspordi (11,6%) kui tööstustoodangu kasvutempo pisut madalam kui kahes eelnevas kvartalis.

Normaalekspordi ligi 10%line kasvutempo oli kogu aasta jooksul suurem peamiste kaubanduspartnerite impordimahtude kasvust. **See näitab, et Eesti ettevõtete turupositsioon 2002. aastal tugevnes** (vt Taustinfo, lk 20). Sarnaselt eelnevatele kvartalitele püsis normaalekspordi kasvutempo ka IV kvartalis suuresti tänu puidutööstusele. Puidutoodete väljavedu suurenes enam kui veerandi võrra ning keskmisest kiiremini kasvas ka mööbli eksport. Seevastu kahe teise peamise kaubagrupi, toiduainete ja tekstiilitoodete, väljavedu jäi 2002. a IV kvartalis väiksemaks kui 2001. aastal (vt joonis 2.3).



Joonis 2.3. Eesti kaupade väljaveo aastakasv jooksevhindades

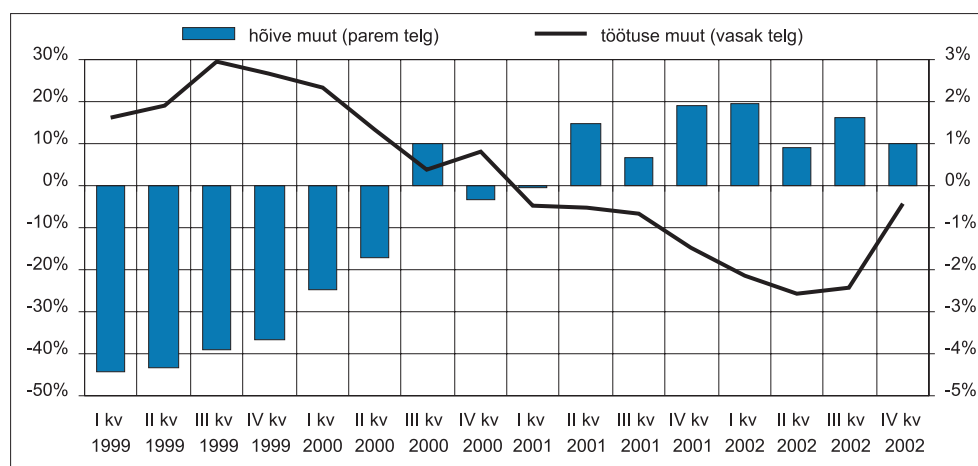
Ka töötluskaupade väljaveo kogumaht suurenes pidevalt kogu 2002. a jooksul. Kui I kvartalis olid reekspordi mahud pea poole võrra madalamad kui 2001. a alguses, siis III ja IV kvartalis ulatus aastakasv juba ligikaudu 20%ni. Vaatamata kasvutempo taastumisele, on nõudlus peenelektronika allhankesektori toodangu järele endiselt märkimisväärselt madalam paari aasta

tagusest perioodist. Nii moodustab praegune reekspordi maht vaid ligikaudu kaks kolmandikku 2000. a vastavast mahust.

Teenindussektori kasv põhines kogu 2002. a jooksul rohkem sise- kui välisnõudlusel. Esialgsel hinnangul võis teenuste eksport IV kvartalis nominaalselt kasvada 2001. aasta sama perioodiga võrreldes vaid 1 protsendipunkti. Veonduse, laonduse ja side kui peamiste teenuseid eksportivate sektorite kiiremat kasvu takistasid aasta lõpus ilmastikutingimustega seotud logistilised probleemid.

Tööhõive

2002. aastal tugines majanduskasv täiendavatele kapitalimahutustele ning sellega seonduvale nõudlusele täiendava tööjõu järele. **Võrreldes 2001. aastaga, oli hõivatute arv 2002. aastal pidevalt suurem.** Erinevalt varasematest aastatest oli seejuures selgelt tunda tsükliliste tegurite mõju – töökohtade arv teenindussektoris suurenes ning avatud sektoris vähenes.



Joonis 2.4. Tööga hõivatute ja töötute aastane muut

Koos sisenõudluse kasvu teatava pidurdumisega aasta lõpus aeglustus IV kvartalis ka tööpuuduse vähenemine (vt joonis 2.4). 2003. aastal ei ole enam põhjust oodata eelmise aastaga võrreldavat tööpuuduse langust. Maailmamajanduse taastumise edasilükkumine võib sundida Eesti töötlevat tööstust efektiivsuse tõstmiseks töötajate arvu veelgi vähendama, samal ajal kui uute töökohtade loomine teeninduses võib nõudluse kasvu pidurdudes seiskuda. Kuigi IV kvartalis tõusis ka keskmine palk 10,8%, oli palgafondi kasv aasta kokkuvõttes kooskõlas SKP kasvutempoga ning tööjõukulude osatähtsus oluliselt ei muutunud.